

Milostný dopis klínovým písmem (2008)

Tomáš Zmeškal

(nar. v r. 1966 v Praze) vystudoval obor Anglický jazyk a literatura na King's College, University of London. Pracoval jako odborný asistent na Univerzitě Karlově, dále jako lektor, překladatel, tlumočník a pedagog na SŠ. V současné době pracuje na svém třetím románu. Je členem PEN klubu. Žije v Praze. Tomáš Zmeškal je autorem dvou románů a rozhlasové hry.

Synopse:

Prozaická prvotina Tomáše Zmeškala je velkým českým románem o druhé polovině dvacátého století. Románem napínavým, historickým i milostným. Nenápadně a zároveň neobyčejně sugestivně ukazuje – bez velkých dobových obrazů a jakékoli prvoplánové politické proklamace –, jak odporná může být doba, která dovoluje vyřizovat si osobní účty prostřednictvím státní perzekuce, jak hluboce dokázal stát vstupovat až do soukromých ložnic a rozvracet vše, čeho se dotkl, kolik síly si žádal i malý odpor proti němu. Román popisuje i míjení, vinu a trest, neshodnost odpouštění a nenápadnou lidskost podloženou soucitem a neokázalou pomocí. Součástí románu je několik odboček, ucelených příběhů na morální témata, obrazů v obraze. Román nabízí čtivý, nepodbíživý a hluboký čtenářský zážitek, při němž nechybí ani humor.

Alice se narodila v roce 1950, několik měsíců předtím, než otce zatkli, odsoudili a uvěznil. Nic z toho si ale Alice nepamatovala, to všechno znala jen z vyprávění a ze vzpomínek příbuzných. Matka za ním každý měsíc jezdila. Někdy jezdila Alice s ní, ale dovnitř ji stejně nepustili, a tak zůstávala u tety v sousedním městě. A pak, po deseti letech, se její otec objevil doma. Alice ho znala z vyprávění a z fotografií. Dostávala od něj dopisy, které jí zprvu četla matka, a potom, když se naučila číst, si je už četla sama. Nebyla ráda, že jim posílal dopisy, i když to matka skrývala, většinou plakala, a to Alice věděla, i když se to matka snažila nedát najevo. A pak, když minuly její desáté narozeniny, otce propustili. Těšila se, všichni se těšili a všichni byli nervózní a šťastní. Nejprve matka chodila na nějaké úřady, potom je stále častěji navštěvovali různí příbuzní a známí a s matkou pročetli spousty papírů, které pak vyplňovali a o kterých mluvili jazykem, jemuž Alice nerozuměla. A pak jí jednoho dne matka řekla, že pro ni má veliké překvapení, to překvapení bylo to, že otec měl přijet přesně za dva týdny domů, že ho propustí už po deseti letech, ne po třinácti, jak stálo v původním rozsudku, a že bude opět s nimi. Alice matce příliš nerozuměla, protože podle matky měl otec přijet, měl se vrátit, ale co se Alice pamatovala, nikdy s nimi nežil, pro ni to tedy návrat nebyl, protože ona ho nikdy neviděla odcházet. Otec se měl vrátit z vězení ve čtvrtek. Ty dva týdny nebylo s matkou k vydržení. Alice nechápala, co se to s ní děje. Byla ráda, že se jí táta vrátí, už proto, že ho měla ve vězení a že se o tom příliš nesmělo mluvit. Alice chápala, tak to alespoň říkal strýc Antonín, že její táta je statečný člověk, který se postavil bezpráví, a proto ho uvěznil, protože tehletem režim, říkal dál strýc Antonín, jsou stejně všechno jenom zločinci, od kterých nikdo nemůže nic dobrého čekat. Alice příliš nerozuměla, co to ten režim vlastně je, ale myslela si, že to bude někdo asi stejně tak důležitý jako školní inspektor, kterého se bála nejenom třídní učitelka Svobodová, ale i ředitelka školy Krausová, a to už tedy bylo něco. Alice také věděla, že jsou věci, o kterých se může mluvit jen doma, a ne ve škole nebo v obchodě nebo na ulici. Těšila se, že se její tatínek vrátí domů, i když matka neustále prala, uklízela, přerovnávala věci a utírala prach. Jednou Alice zaslechla, jak se radí se strýcem Antonínem, jestli má vymalovat, nebo ne. Strýc ji přesvědčil, že nemá malovat, tím, že řekl:

„Uklidni se, Květuš, přijede ti Josef a on vymaluje. Vymalujete spolu, když budeš chtít.“ Nato se její matka jako obvykle rozplakala a to, proč její matka pláče kvůli malování, Alice už opravdu pochopit nedokázala. Byt byl uklizený, okna byla umytá, květiny přesazené, dokonce i Aliciny hračky matka zkontrolovala přinejmenším čtyřikrát. Už se to s ní nedalo moc vydržet, a tak se Alice raději zdržovala u kamarádky Terezy. Tam ji matka nechávala čas od času být, protože

dědeček Terezký byl také ve vězení, i když v jiném než tatínek. V obývacím pokoji u Terezy byl obrázek dědečka. Byl to veliký mohutný pán s velkým břichem, velkými kníry a pohledem, který pronikal až do morku kostí. Jednu ruku měl ve vestičce, z které visel řetízek od hodinek, a Terezčina babička o něm říkala, že to byl moc velký dobrák a že si tohle nezasloužil. To Alice Terezčině babičce nevěřila, protože se z té fotografie díval tuze přísně a nevlídně. A navíc jeho břicho bylo tak veliké a vypadalo stejně přísně jako jeho kníry a jeho neúprosný pohled.

V úterý šla Terezka k Alici domů s tím, že si odpoledne udělají domácí úkoly. Matka si posledních několik týdnů kupovala mnoho věcí, které předtím nikdy doma neměly, byly tam rtěnky, hřebeny do vlasů, přibýly pudřenky, a dokonce i několik malých lahviček parfémů. Alice s Terezou si je zkoušely. Povolení od Aliciny matky měly, i když měly zároveň také příkázáno být se vším velice opatrné, poněvadž to stálo hodně peněz. Když zazvonil zvonek, bylo jisté, že to bude sousedka paní Poláčková a že buď bude chtít půjčit mouku, vajíčka, mléko, kvasnice anebo něco jiného, nebo že bude chtít vrátit, mouku, vajíčka, mléko, kvasnice anebo něco jiného. Obě dvě dívky se na sebe podívaly, ušklíbly se a Tereza řekla:

„Poláčková?“ Alice se ušklíbla ještě jednou a řekla:

„Nemáte náhodou, miláčku, kvasnice?“ a šla otevřít. Když se podívala kukátkem ven, nikoho neviděla. To nebude Poláčková, Poláčková vždycky stála tak, aby na ni bylo vidět v kukátku, a tak se Alice otočila a šla zpátky za Terezou.

„Kdo to byl?“ zeptala se Tereza.

„Nikdo,“ odpověděla Alice, „nikdo tam není, a když tam nikdo není, tak stejně nikomu nesmíme otvírat, tak co...“ Po chvíli se znovu ozval zvonek. Teď už se obě dívky zvedly a šly se podívat ke dveřím.

„Někdo tam je,“ řekla Tereza, „podívej se.“ Alice se podívala a za dveřmi stál muž, otočený ke dveřím zády, s taškou v ruce. Dívky se na sebe znovu podívaly a Alice otevřela. Ve dveřích stál její otec. To, že to byl její otec, poznala ihned, protože jeho fotografie byly všude v jejich bytě a nejvíce jich bylo v matčině pokoji. Byl ale mnohem, mnohem hubenější než na fotografiích. Když uviděl Alici, řekl:

„Dobrý den, Alice.“ Alice stála, držela kliku dveří a řekla:

„Dobrý den, pane.“

„Já jsem tvůj tatínek, Alice,“ řekl pán.

„Já vím, pane,“ řekla Alice.

„Můžu dál?“ zeptal se otec.

„Můžete, pane tatínku,“ řekla Alice a nejistě se podívala na Terezu. Tereza stála v rohu předsíně, všechno pozorovala, ale nic neříkala. Otec vešel do předsíně a uviděl ji. Podíval se na ni a řekl:

„Ty musíš být Terezka, ne?“

„Ano, pane,“ odpověděla Terezka a po chvíli váhání se zeptala: „Vy jste Alicin tatínek?“

„Ano, jsem,“ řekl otec.

„Aha,“ řekla Terezka. Muž vešel, zavřel za sebou dveře, sehnul se a uchopil Alici do náručí, když ji zvedl, byla Alice téměř až u stropu. Alice nevěděla, co dělat, ale když ji takhle někdy chytil strýc Antonín, teta Šárka nebo strýc Bedřich, tak je vždycky uchopila kolem krku. Udělala tedy to samé. Muž se začal smát, což se Alici líbilo, ale zároveň cítila, že má od něj mokrou tvář, což se jí zase tolik nelíbilo, protože si před chvílí s Terezou zkoušely nový narůžovělý a překrásně voňavý pudr. Odtáhla se od něj a snažila se na něj nenápadně podívat, zatímco ji držel vysoko nad zemí. Po chvíli ji otec postavil na zem, vytáhl z kapsy veliký kapesník a vysmrkal se. Ten kapesník Alici zaujal, protože ani ona, ani matka takové veliké kapesníky nikdy nepoužívaly. Takové veliké kapesníky byly vyžehlené a srovnané v matčině skříni, tam, kde byly otcovy věci. Takové kapesníky se používaly jenom na rozbité koleno, na ošetření říznutí do prstu při krájení cibule nebo mrkve, do takových kapesníků se nesmrkalo. Takové kapesníky se pak daly do špinavého prádla, vyvařily se, vyžehlily a složily na sebe ve skříni v matčině pokoji. Alice se tedy otočila a odběhla do matčina pokoje, otevřela skříň a vzala ze štosu srovnaných kapesníků dva veliké, čistě vyžehlené kapesníky vonící mýdlem a s nimi se vrátila k svému otci do předsíně a vložila mu je do ruky. Otec se na ni spěšně podíval, teď se neusmíval, ale díval se jí najednou a nečekaně přímo do očí, až v Alici hrklo a málem se jí zastavil dech, a věděla, že kdyby něco jedla, určitě by se zakuckala. Díval se na ni tak přísně, že si ani netroufala dýchat. To, že se na ni takhle dívá, usoudila později, bude muset probrat s Terezkou. Takhle se dívat, takhle divně a přísně se dívat, když nic neudělala, to se přeci nedělá. Pak muž zdvihl oči vzhůru, rozhlédl se kolem dokola po předsíni a rukou jí projel vlasy. O tom Alice věděla, že tohle dělají dospělí, když nevědí, co říct a chtějí být na děti milí. Terezka si mezitím nasadila boty, uklonila se otci, rozloučila se s Alicí a odešla domů. Cítila se přebytná, i když přesně nevěděla proč.

Otec vešel do kuchyně, otevřel kredenc, vytáhl veliký kameninový hrnek, který stál v druhé řadě a který nikdo do té doby nepoužíval, a neomylně sáhl do poličky pro velkou plechovku, v které byla káva. On se tady vyzná, říkala si pro sebe Alice. Můj tatínek, říkala si v duchu, můj tatínek se tady vyzná, tady u mě doma, tady u mě doma v kuchyni.

Tolik se těšila, tolik se bála, tolik se na něj zlobila, a teď nevěděla, co s tím velikým vysokým mužem má vlastně dělat. Tak jen stála, koukala nahoru na něj, protože byl o mnoho větší než máma, a on koukal dolů na ni, až jí to bylo tak trochu nepříjemné, a vůbec se jí z té výšky, do které se na něj musela dívat, začala tak trochu točit hlava.

„Kde je maminka?“ zeptal se, když si udělal kávu, posadil se a díval se na svou dceru.

„Něco zařizuje,“ odpověděla Alice. „A také, také mi říkala, že přijedete až ve čtvrtek.“ Chvilí ho provázela po bytě, v kterém se za těch deset let mnoho nezměnilo. On se divil, proč mu vyká, když si v dopisech vždycky tykali, a v duchu se podívoval nad tím, jak velkou slečnu má za dceru, i když poslední fotografie, na které ji viděl, byla stará sotva půl roku. Ona se zase v duchu podívovala, že i přes svou výšku nikam nenarazí, obratně se vyhne lampám v kuchyni i v pokoji, a že jí občas projede vlasý jeho suchá dlaň, do které se za jeho mozoly její vlasy občas zachytly. Všimla si také, že když ji hladí po ruce a po ramenu, látka její halenky se zachycuje o jeho ztvrdlou kůži, a Alice měla trochu obavu, aby ji jeho ruce nepotrhalý. Jeho ruce byly tak trochu jako struhadlo a potřebovaly by určitě manikúru, nebo alespoň pořádně promazat nějakým hodně mastným krémem, takovým, který používá maminka nebo teta Šárka, to si ale netroufala říct nahlas. Každému jinému by to řekla, ale on byl tatínek, a to bylo úplně něco jiného. A pak, najednou, zničehonic, byl večer a on seděl ve tmě na zemi, tam, kde se nikdy nesesá, opřený o postel a ona mu seděla na kolenou, a to bylo příjemné, a i když se v setmělém pokoji vždy trochu bála, tak teď se tu nebála, i když se zase naopak toho vysokého hubeného muže přece jenom trochu bála, tak jí to ale také bylo příjemné. A najednou zapraskaly klíče ve dveřích a ona cítila, jak mu pod košilí a pod sakem najednou začalo tuze nahlas bouchat srdce a jak ji najednou stiskl tak, že ji to až zabolelo, jak jí svíral obě dvě zápěstí a zase se tak divně díval do dveří, které vedly do kuchyně a které byly pootevřené. A náhle vstal, a aniž cokoliv řekl, ji vzal do náruče a stále ji tiskl o něco víc, než to bylo zapotřebí, takže se Alice začala trochu škubat a připadala si jako bělička chycená v síti. A on pootevřel dveře do kuchyně a skrze druhé pootevřené dveře do předsíně bylo slyšet, jak se maminka zouvá, jak si přezouvá boty, jak si bere své domácí přezůvky a jak se ptá, kde je Alice a jestli Terezka už odešla. A pak se otáčí a vidí je oba dva stát ve dveřích. Jeho, svého muže, který drží svou dceru, a ještě se jednou sehne a popaměti si upraví pásek na střevících pro doma, ale už se na ty své domácí střevíce ani nepodívá a jde k nim a říká jenom: „Josefe, Josefe...“ a nedořiká větu do konce, tak jak se má a tak jak kvůli tomu vždycky sama kárá svou dceru. A přichází k nim a hladí ji po vlasech a dává svoji tvář vedle té jeho a Alice má pocit, že rozhodně za chvíli začne maminka zase brečet, což

je jí nepříjemné, ale kupodivu ona nebrečí, jenom svého manžela drží za rameno a ji objímá a Alice si všímá, že srdce jejího otce, které ještě před chvilkou bilo rychle jako běžící stádo gazel, které jednou viděla v zoologické zahradě, už bilo pomalu a jakoby rozvázně, ale zase cítila, že se z mamčininy ruky odvíjí malý tenký teplý pramínek, který pulsoval, který hnal její krev až do prstů, které ji svíraly a hladily, a ten pramínek se měnil a sílil a uklidňoval a bouřil. A pak ji tatínek postavil na zem, a tak nějak bylo jasné, že teď bude večeře, a tak si šla sednout na svou židli a on si sedl naproti ní a maminka začala dělat pomazánku a on se na ni díval a stejně času věnoval své ženě jako své dceři a maminka jenom občas přišla a pohladila ji po vlasech a jeho taky, tak jak se to dělá jen malým dětem, ale taky ho občas – jako by nechtěla, aby to bylo vidět – bleskurychle a jakoby nenápadně pohladila po ruce, které měl položené na stole a které byly o mnoho větší než ty maminky.

GŘ pro vzdělávání a
kulturu

Program Kultura

Seriál je připravován Českou kanceláří programu EU Culture ve spolupráci s Institutem umění – Divadelním ústavem a Zastoupením Evropské komise v ČR. O Ceně Evropské unie za literaturu se dozvíte více na www.euprizeliterature.eu, další úryvky laureátů jsou ke stažení na www.programculture.cz/cs/eulp.